

Audire aude!

Sangtekstens fravær i de litterære institutioner

Min videnskabelige tilgang til sangtekster (herunder viser, salmer, rap m.m.) har været præget af en grundlæggende undren over, at de så godt som ingen rolle spiller i hverken dagbladskritikken, i undervisningen i danskfaget i folkeskolen, i gymnasiet og på universitet eller i forskningen her – til trods for at sangtekster, på den eller anden måde, spiller en væsentlig rolle for de fleste mennesker. På den anden side indtager skriftlige litterære former, som kun et fåtal interesserer sig for, en betragtelig position alle disse steder. Som det hedder i lederen til dette nummer har ”litteraturvidenskaben ofte underprioriteret sangstudiet i forhold til ’rene’ litterære digte”. Jeg mener med andre ord at kunne identificere en påfaldende skævhed. Tildelingen af Nobelprisen i litteratur til Bob Dylan står som den store undtagelse, der bekræfter reglen.

Min indfaldsvinkel til forskning i sangtekster har bygget på en kombination af en litteraturvidenskabelig faglighed og mine egne praktiske erfaringer som komponist og musiker. Jeg har altså arbejdet med sangtekster uden en musikvidenskabelig baggrund – og forsøgt at argumentere for, at det godt kan forsvares. Germanisten Guido Naschert (2006, 118) beskriver et sted det meningsfulde i ”at indtage en position mellem en hård musikvidenskabelig analyse og den rene intuition”. Man kan som litterat vælge kun sparsomt at inddrage musikalske aspekter i analysen – i den udstrækning, man nu finder det nødvendigt. Det vigtige er, at man er opmærksom, at ”det tekstlige niveau blot udgør én del af et sammensat og mange-facetteret hele; én dimension i hørbare og grundlæggende tværme-

diale kunstværker: sange”, som Lea Wierød Borčak og jeg har formuleret det et sted (2018, 174). Det betyder, at man kan komme galt af sted, hvis man arbejder med sangtekster, som om det var selvstændige, skriftlige digte. Her er det formålstjenstligt at arbejde med en skellen. Forskellen mellem de to typer tekst springer tydeligt frem, når man eksempelvis hører digteren Bjørns Friis Thomsen andægtigt recitere ordene i rapduoen Nik & Jays nummer ”Lækker” i sine digtoplæsninger. Sangtekster er som oftest ikke skabt til at stå på egne ben, selv om mange også er i stand til dét.

Hvorfor beskæftiger man sig sjældent med sangtekster i litteraturforskningen, -undervisningen og -kritikken? Jeg har foreløbigt samlet en håndfuld sammenhængende omstændigheder, der kan være medvirkende til det: (1) De opfattes ikke som interessante eller vellykkede; (2) De ”overhøres”; (3) De er sungne; (4) De er integreret i en musikalsk sammenhæng; (5) De er placeret inden for nogle andre kulturelle rammer, end litteraturen almindeligvis befinder sig i. Lad os se nærmere på dem én for én.

1. *Kvalitet*. Tidligere nævnte Naschert beskriver en generel trivialitetsmistanke, som sangtekster må leve med: Det er da vist en noget kommerciel form for poesi...? Her er det oplagt at inddrage sondringen mellem digt og sangtekst. Vurderer man sangtekster efter parametre, der er udviklet med henblik på skriftlige, litterære digte, bliver man ofte skuffet. Her må man altså være kritisk over for, hvilke æstetiske værdisystemer, man opererer ud fra. Og så er der jo ganske enkelt stor forskel på sangteksters kvalitet, de kan ligge på alle tænkelige niveauer. Tilsvarende er der ingen tvivl om, at ikke så få sangtekster (også) kan have kommercielle dagsordner. Men for det første behøver det jo ikke partout at udelukke en æstetisk vellykkethed, og for det andet gælder det langt fra for alle.

2. *Tekstforsvinding*. Der ligger en udfordring i sangteksters potentielle ”udfading”: dette at mange lyttere (og muligvis også syngende?) har tilbøjelighed til at overhøre ordene, når de synges og er kombineret med musik. Blandt andet beskriver forskeren Sibylle Moser (2007, 188), hvordan 78 procent af de adspurgte i en undersøgelse nævner, at de i perioder delvist eller helt ignorerer teksten, når de lytter – eller at de har problemer med akustisk at adskille og genkende ordene. En anden forsker, Simon Frith (1996, 164), er nået frem til lignende resultater samt til den konklusion, at teksterne desuden ofte misforstås. Problemet (hvis altså man opfatter det som et sådant) er her, så vidt jeg kan vurdere, at man generelt har vænnet sig til at lytte til musik med sungne tekster på en bestemt måde; en måde, som adskiller sig fra læsningen ved at være mere adspredt eller diffus og mindre

fokuseret. Det har selvfølgelig at gøre med, at der er andre elementer til stede, der tiltrækker sig opmærksomhed. Er man udstyret med en skriftlig version af teksten under lytningen, vil det næppe gøre sig gældende i samme grad.

3. *Medialitet*. Helt grundlæggende kan det synes vanskeligt at arbejde med litteraturvidenskabeligt med lyd. Den efemere lyd er som fænomen i udgangspunktet sværere at fastholde, beskrive, analysere osv. end eksempelvis visuelle fænomener. Det kræver en høj lydlig sensibilitet, og det kræver passende analyseredskaber, og sådanne er litterater ofte ikke udstyret med. Ikke nok med at sangtekster er lydige, de er også sungne. Intermedialitetsteoretikeren Lars Elleström (2012, 30) konstaterer: "En 'normal' digtoplæsning betragtes som regel som litteratur, mens en syngende fremførelse af samme digt tæller som musik". Sangtekstens problem (igen: hvis altså man ser det som et sådant) er, at den er både sang og tekst. Sangen skygger i en vis forstand ofte for teksten. I lederen hedder det, at sange samler og forener sprogets referentielle kommunikation og musikkens æstetiske og ekspressive følelsesudtryk, men tilsyneladende har sidstnævnte det med at dominere over førstnævnte på dette niveau.

4. *Intermedialitet*. Ikke nok med at sangteksten allerede med sin lydlighed og sin sungethed altså volder mediale problemer for litteraten; den kompliceres yderligere af den intermediale karakter: dens interaktion med musikken. Hvordan skal man dog som litterat kunne afdække, begribe og udlægge al den betydningsdannelse, der finder sted i udveksling med det musikalske register? Nej, så hellere lade være – tænker mange måske. Min holdning er, at det er bedre at gøre forsøget end ingenting at gøre. Og her er vi tilbage ved Nascherts mellemposition: det vil som oftest være muligt, med sine kunstfaglige (og evt. intermediale) grundindsigter, at inddrage det musikalske område på meningsfulde måder – også uden en musikvidenskabelig skoling.

5. *Kulturelle kredsløb*. Også institutionelle eller kulturelle omstændigheder, forbundet med de ovenstående udfordringer, medvirker til den begrænsede litterære interesse for sangtekster. Fordi de er sungne og musikalsk forankrede, placerer de sig i andre kredsløb og smagsfællesskaber end dem, litterater almindeligvis retter deres opmærksomhed imod. Der kan altså ligge en udfordring i, at man som litterat slet ikke kommer i berøring med flere af de, æstetisk betragtet, mest interessante sangtekster (og hvordan skulle man da kunne beskæftige sig med dem?). Eller at man af gammel vane blot ikke betragter det, man finder hér, som noget, der tilhører det litterære felt.

Således de fem omstændigheder. Imidlertid er det ikke sådan, at jeg mener, at disse *retfærdiggør* litteraturforskningens, -kritikkens og -undervisningens næsten fraværende engagement i sangtekster. Man kan som litterat måske nok føle sig lidt udsat på ørets bjerge og savne sit vanlige bjergbestigningsudstyr. Men hvo intet vover osv. Så: *Audire aude!* Vov at lytte – til sangsteksterne. Det lønner sig.

Bibliografi

- Borčák, Lea Wierød og Jakob Schweppenhäuser. 2018. "Sangen mellem litteratur og musik". I *Litteratur mellem medier*, redigeret af Tore Rye Andersen, Jørgen Bruhn, Nina Christensen, Stefan Kjerkegaard, Sara Tanderup Linkis, Birgitte Stougaard Pedersen og Hans Kristian Rustad, 159–175. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Elleström, Lars. 2012. "Mediernes modaliteter". I *Medialitet, intermedialitet og analyse*, redigeret af Birgitte Stougaard Pedersen og Mette-Marie Zacher Sørensen, 13–49. Aarhus: Akademiet for Æstetikfaglig Forskeruddannelse. Også som netpublikation: http://cc.au.dk/fileadmin/dac/Forskning/Forskningsprogrammer/Medialitet_A5_9-august.pdf.
- Frith, Simon. 1996. *Performing Rites: On the Value of Popular Music*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Moser, Sibylle. 2007. "Media Modes of Poetic Reception: Reading Lyrics Versus Listening to Songs". *Poetics* 35 (4): 277–300.
- Naschert, Guido. 2007. "Wider eine halbierte Lyrik: Überlegungen zu den Desideraten und Möglichkeiten eines textwissenschaftlichen Umgangs mit SongPoesi". I *Jahrbuch der ungarischen Germanistik* 2006, redigeret af Dirk Hohnsträsser og András Masát, 106–120. Budapest: ELTE Germanistisches Institut.

Jakob Schweppenhäuser, f. 1983, er forsker og musiker. Han har især beskæftiget sig med lydige litteraturformer og forholdet mellem tekst og musik. Seneste kunstneriske projekter: SPEOS (s.m. Emil Thomsen og Morten Søndergaard) og √ NABLA √.